

Lutke so z njo od otroštva.
Tako kot Lectarija,
Plečnikova umetnina,
ki sta jo z bratom
podarila Slovenskemu
etnografskemu muzeju.

**Agata
Freyer,**
znamenita
lutkarica

Kdo je prebudil

Ironuljčico?

Agata Freyer, akademska slikarka, scenografka, kostumografka, pravi, da je z dušo in srcem lutkarica, to je osredinjenje njenega življenja. A ko z njo klepetaš v jedilnici, spoznaš, da je njen poklicni in osebni svet zelo širok. Najtesneje je povezana z možem Edijem Majaronom, lutkarjem, režiserjem, violončelistom in pedagogom, s katerim sta skupaj ustvarila več kot 40 lutkovnih predstav po Evropi. Kar 35 let je učila umetnostno zgodovino in druge umetniške predmete na srednji aranžerski šoli. Zdaj pa že 18 let vodi krožek umetnostne zgodovine na grosupeljski univerzi za tretje življenjsko obdobje. Vedno, ko razlaga o lutkah, je skromna in omeni vse sodelavce. Tudi lutkovne predstave so skupinsko delo. Lani je dobila Klemenčičevo nagrado za življenjsko delo, letos pa je postala častna članica svetovne zveze lutkarjev UNIMA.

Tekst: DARJA ROGELJ, foto: ŠIMEN ZUPANČIČ

»Najin zakon živi ob lutki in lutkovnem gledališču.«

Naša sogovornica se je rodila v družino, kjer so umetelni izdelki obrti imeli posebno mesto. Mama Henrieta in oče Robert sta bila lastnika trgovine Lectarija na ljubljanskem Kongresnem trgu z izdelki domače in umetne obrti. Občutek za lepo ji je bil položen v zibelko. Ljubezen do lutk pa se je začela kmalu po vojni, ko je mama Henrieta hčerko vodila na lutkovne predstave v malo marionetno gledališče pri Šentjakobski cerkvi. Sediva v jedilnici, in kot bi se dogajalo včeraj, niza spomine. »Tam so nastajale čudovite predstave v režiji Jožeta Pengova Žogica Marogica, Zlata ribica, Zvezdica Zaspanka, Ostržek, Mala čarovnica ... Marionete so mi zlezele pod kožo.«

A za to, da so jo kot študentko slikarstva prevzele lutke, je bila usodna Maeterlinckova Sinja ptica; zanjo je lutkovno podobo v celoti ustvaril njen profesor na AGRFT France Mihelič in dobil za to Prešernovo nagrado. Ta poetična predstava je v njej dokončno zapečatila odločitev za lutko, prinesla pa ji je tudi moža, saj je tam prvič uzrla Edija Majarona. Še zdaj steno v jedilnici krasi Miheličeva skica lutk iz te predstave kot nežni spomin na preplet njenih življenj. Ponovno sta se srečala ob njeni seminarski nalogi Saint Exuperyjevega Malega princa konec leta 1968, ko ga je vprašala za nasvet. Bodoči mož pa jo je povabil, da ustvari likovni delež za lutkovni muzikal Fidl-Fadl v takratnem draveljskem lutkovnem gledališču, ki se je pozneje poimenovalo po Jožetu Pengovu; premiera je bila maja, sredi junija sta se že poročila. »Najin zakon živi ob lutki in lutkovnem gledališču,« se smeji. Poročno potovanje prav tako ni bilo

Robert Freyer je veliko potoval in tako je iz Makedonije prinesel ročno narejeno sponko pasu narodne noše. Plečnik je nato naredil načrt za svečnik, sponka je bila njegov del. »Ker nimam boljšega, dovolim si priloženo pokloniti Vam v spomin /se ve shranjeno doma, ne v štacuni/ spoštljivo pozdravljam vdani Plečnik,« je pisal Henrieti Freyer.

naključje, odpravila sta se v Prago, na svetovni lutkarski kongres. Mož Edi je namreč po diplomi v Ljubljani v Pragi študiral violončelo in kar 15 let igral v ljubljanskem Radijskem simfoničnem orkestru, nato pa je svoj konjiček, lutkarstvo, zamenjal za poklic. Skupaj sta potem po nekdanji domovini ustvarila vrsto uspešnih predstav.

Več kot 40 skupnih predstav. Vse se začne pri štirih vprašanjih

kaj, zakaj, kako in komu je predstava namenjena. Ustvarjala sta v Nišu, Mostarju, Sarajevu, na Reki, v Osijeku, Zadru, Novem Sadu, Banjaluki, Zagrebu ter v Mariboru in nazadnje tudi v Ljubljani. »Najboljše predstave sem ustvarila z Edijem. Takoj sem v mislih videla detajle, kar je mogoče malo bolj ženska odlika, on pa je videl celoto.« Ko sogovornico izzovem, ali lahko izbere eno predstavo, se odloči za Trnuljčico na glasbo Čajkovskega in Lada Jakše, ki sta jo ustvarila že v Freyer teatru. Po razpadu skupne države se je njun ustvarjalni prostor zelo skrčil, zato sta ustanovila svoje gledališče Freyer teater. Marionete kot baletne plesalce je najprej postavila v čas bidermajerja. Ko je dvor zaspal in se čez sto let, ko je princ poljubil Trnuljčico, zbudil, so se znašli v času Beatlov, ko je bila svobodna ljubezen na vrhuncu. Princ je bil oblečen v dolge pulover in se pripeljal s konjem na kolesih. Lutkovni balet je doživel premiero v Franciji na mednarodnem srečanju Lutke in glasba pod pokroviteljstvom Margarete Niculescu in nato

V izložbi Lectarije je bila najimpozantnejša medeninasta spirala. Simbolizira večnost, lepoto gibanja ...

Lastnika Lectarije sta skrbela, da se je ohranjala domača obrt. Poleg Plečnikovih osebnih predmetov so bili v njej naprodaj čipke, majhne košare, glineni izdelki, pirhi iz različnih pokrajin. Robert Freyer je sam ulival sveče.

obšel številne evropske države. Štiri lutke so razstavljene v Lutkovnem muzeju na Ljubljanskem gradu, scena pa se je izgubila med povratkom iz Južne Koreje.

Ustvarjanje lutk ni samo stvar likovnika, treba je imeti dobrega tehnologa, saj so marionete zelo zahtevne, pri Trnuljčici je pomagal izdelati lutke Ivica Bilek, Anja Dolenc pa je naredila kostume. Vedno pa želi Agata Freyer sama poslikati obraz lutke. »Najprej mora spregledati in spregovoriti meni,« dodaja.

Sledilo je še veliko predstav, Zvezdica Zaspanka, Martin Krpan, Hišica iz kock Ele Peroci, Osel Nazarenski, Tobjija je samo nekaj uspešnic.

Trnuljčica Agate Freyer je prepotovala pol sveta. To je bila prva predstava v Freyer teatru. Finančno jo je podprla Margarete Niculescu, svetovno znana lutkarica.

35 let na srednji šoli in 18 let na univerzi za tretje življenjsko obdobje. Kar 35 let je Agata Freyer učila umetnostno zgodovino in druge umetniške predmete na Srednji aranzerski šoli v Ljubljani in lahko se pohvali, da je imela odlične učence. Delala je predano in s srcem. »Pedagoško delo me je drugače izpolnjevalo kot ustvarjalno, 12 let sem bila tudi članica v državni maturitetni komisiji, to je bila moja najodgovornejša naloga v poklicnem življenju.« Ko jo povprašam, kako je vse to zmogla in kje je bil ta čas sin, se zasmehi, da ji je veliko pomagala mama, nato pa sta sina Tilna vodila s seboj, kjer sta ustvarjala. Kakšen je današnji šolski sistem, spoznava z vnukoma.

Pedagoški zanos ji ni popustil niti, ko je šla v pokoj. Kmalu jo je poklicala vodja grosupeljske univerze Andreja Smolič. Tako se že 18 let družijo z grosupeljskimi »študenti« dvakrat na mesec. »Organiziram nekaj ekskurzij, ki so dosegljive v enem dnevu. Oglekamo si vrsto razstav v Narodni galeriji, Slovenskem etnografskem muzeju, tudi v Italiji, na Dunaju, zagrebških Klovičevih dvorih,« razlaga. Na Zagreb jo veže še en lep spomin, lani je imela namreč v središču mesta odmevno razstavo lutk, obiskovalci z vsega sveta, od Avstralije, obeh Amerik, Egipta, Portugalske, Belgije, Španije, Anglije ..., so popisali knjigo vtisov. ■

Plečnikova Lectarija na ogled v etnografskem muzeju

Na ljubljanskem Kongresnem trgu je pred drugo svetovno vojno zaživela Lectarija, trgovina domače obrti. Agatina mama Henrieta si je že pred letom 1938 želela odpreti lokal in je prosila mojstra Plečnika, da nariše načrte za opremo. Oče, ki je imel tetino dediščino, je lahko to omogočil. Lectarijo si je Plečnik zamislil kot domačo izbo. Najprej so nastale omare ob zidovih, izdelane iz visokorasle poključke smreke, niso bile lakirane, sogovornica se spomni, da jih je mama mazala s pravim čebeljim voskom. Na tleh je bil hrastov parket, položen na smrekovo strehico, kot je bil v izbah tistega časa, nato je bila dodana velika kamnita miza, na stropu pa lestenez z napisi, ki so značilni za Plečnika: Zlata se rja ne prime. Iz oči duša govori. Čas teče, nič ne reče. Žena moža dela. Ta zadnji je sogovornici najljubši. Ljubezem do domače in umetne obrti je bila Plečniku in njeni mami skupna, zato ji je zelo pomagal, pisala sta si ter se spoštovala. »Mama je po vojni tudi pogosto obiskovala Plečnika, domov je prihajala otožna, a tudi Plečnik je izgubil svoj elan,« se spominja povojnih dni Agata Freyer, ko je bila lectarija leta 1948 podržavljena.